

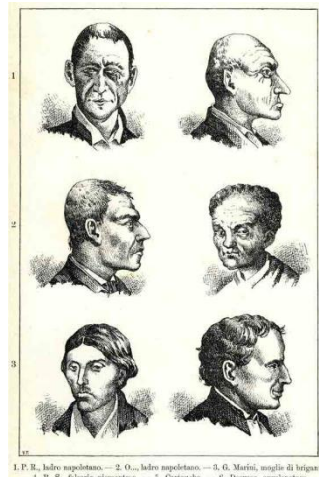

**До 190-річчя із дня народження
Чезаре Ломброзо -
родоначальника
антропологічного спрямування
в кримінології**

6 листопада 1835 року у італійському місті Верона народився **Чезаре Ломброзо** - італійський кримінолог, судовий психіатр, родоначальник антропологічного спрямування в кримінології та кримінальному праві, засновник Італійської школи позитивної кримінології.

Ломброзо відкинув вчення класичної школи про те, що злочин є властивою рисою людської природи. Замість цього він вивів антропологічну кримінологію, яка вказує на спадковість кримінальності, як хтось «народжений злочинцем» може бути розпізнаний за фізичними вадами, що стверджують злочинця.

Антропологію Чезаре почав вивчати в університеті в Павії, а згодом зацікавився психіатрією та нейрофізіологією. Він блискуче освоював програму, а щоб краще зрозуміти особливості людей, що належать до різних рас, почав вивчення іноземних мов. Але у 18 років Чезаре Ломброзо опинився за ґратами, юнака підозрювали в участі в антиурядовій змові – тоді на

1. P. R., ladro napoletano. — 2. O., ladro napoletano. — 3. G. Marini, singolo di brigante.
4. B. R., falsario piemontese. — 5. Caricatura. — 6. Desnos, arciere.

півночі Італії вирували революційні настрої, адже ця частина країни перебувала під керівництвом Австро-Угорщини.

З в'язниці Ломброзо відпустили досить швидко – йому навіть вдалося вчасно скласти усі іспити. Однак перебування в камері справило на студента величезне враження: злочинці, яких йому довелося побачити, буквально вразили його своїми обличчями та манерами. Більшість із них були настільки грубі й неотесані, що Чезаре запідозрив їх у кретинізмі.

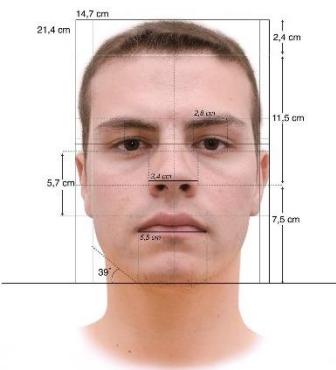
Вийшовши на волю, обдарований студент зацікавився, а чи не є злочинні нахили ознакою будь-якої неповноцінності? І якщо це так, то як ця неповноцінність проявляється у зовнішності? Закінчивши університет, Ломброзо вирішив продовжити свої заняття наукою, і **темою своїх досліджень він вибрав кретинізм.**

Коли Ломброзо виповнилося 27 років, він опинився в армії, а потім продовжив службу вже як військовий лікар у військовій частині, що займалася боротьбою з бандитизмом на півдні Італії.

Саме тоді Ломброзо всерйоз почав шукати підтвердження своєї теорії про те, що в **основі злочинності лежать біологічні причини.**

Озброївшись **каноіографом** – приладом, створеним Ломброзо спеціально для виміру осіб, вчений вимірював носи, лоби, надбровні дуги та інші частини особи спійманих

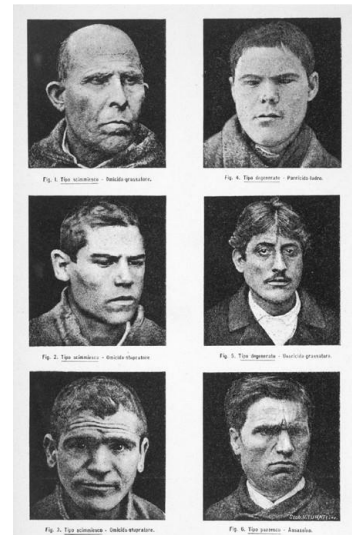
бандитів. Після того, як записи були систематизовані, Ломброзо дійшов сенсаційного висновку. **Згідно з його гіпотезою, злочинцями не стають, а народжуються.**

Вчений обстежив сотні черепів живих та мертвих. У книзі "Антропометрія 400 правопорушників" Ломброзо виділив основні ознаки, властиві, на його думку, злочинцям. Серед них — маленька голова і велике обличчя, відсутність чіткої межі росту волосся, великі ніздрі, вуха, що виступають, і бугристе обличчя, кривий або плоский ніс, видатна вперед щелепа і т.д.

Наукова праця Ломброзо **“Злочинна людина”** спричинила величезний резонанс у світі науки кримінального права. У ній, досліджуючи етіологію злочину, замість юридичних конструкцій і аналізу правових норм вчений звертається до **вивчення самого злочинця**. Він зазначає, що сам по собі злочин ще нічого не говорить і не може бути ґрунтом для карних заходів. **Значення злочину визначається повністю тим, хто його скоїв, хто є винуватцем і безпосередньо злочинцем.**

“Вивчайте особистість злочинця... в самому житті – в тюрмах і лікарнях, у відділках поліції, в нічліжних будинках, серед злочинних організацій і груп. Тоді ви зрозумієте, що злочин – це не випадкове явище, ...а цілком природний і покараннями не стримуваний акт. **Злочинець – істота особлива, яка відрізняється від інших людей.** Це своєрідний антропологічний тип, який спонукається до злочину в силу природних властивостей.”

Вчений підкреслював, що злочинність супроводжує людину на всіх етапах її розвитку. Злочини скоюються і в тваринному, і в рослинному світі, що вже говорити про людину, як вищу форму життя на Землі. В первісний час злочин взагалі був для людей

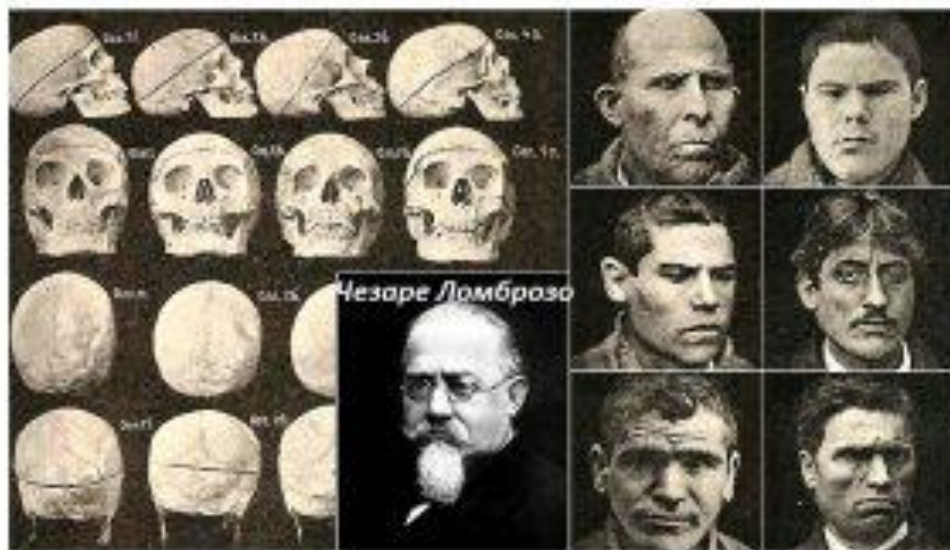

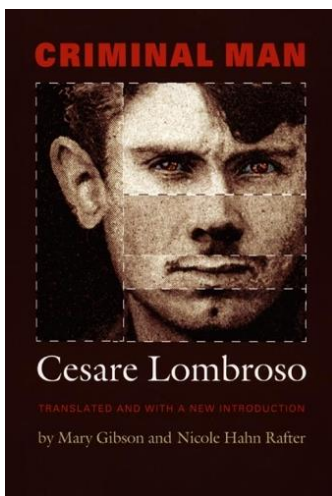
нормою. В якості доказу Ч.Ломброзо наводить безліч прикладів із життя диких племен, розглядає міфологічні історії.

Багаторічні спостереження за рослинами, тваринами, дикунами і дітьми дали підставу Ч.Ломброзо зробити висновок, що **злочин – це цілком природне явище, яке своїм корінням сягає глибини віків і міцно вросло в основи психо-фізичної організації людини.**

У більшості наукових праць Ч.Ломброзо центральною фігурою дослідження є вид “злочинець природжений”, якого вчений визначає як нащадка первісної людини з дикою хижацькою поведінкою. Він був впевнений, що ця поведінка могла передаватися спадково через століття і проявлятися в людині з цілком культурного суспільства, що через півстоліття було доведено генетикою.

“Злочинець природжений” Ч.Ломброзо – це цілком сформований антропологічний тип, який скоює злочини через те, що є порочним за своєю суттю. Вчений вважав, що цей тип можна визнати, якщо вивчати його патологічну анатомію, антропологію, біологію, психологію – тобто визначати особливі властивості його скелету, черепу, мозку, інших органів тіла, обличчя, його пульсу, інтелекту, а також вивчити його звички, хвороби, мову, релігію, звичаї та пороки.

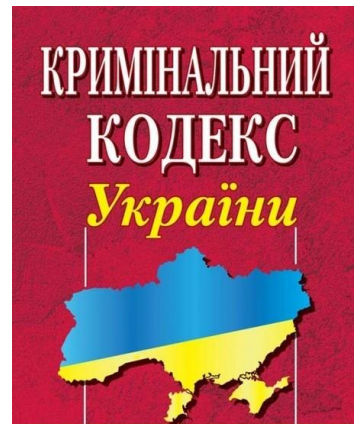

Ч.Ломброзо зазначав, що **природжені злочинці** мають послаблену чутливість, яка обумовлюється їх байдужістю до чужого і власного життя, низький рівень моральності, але високу сприйнятливості до вражень, збуджуючих пристрасті, що не дає їм можливості усвідомлювати свої злочинні дії.

Звідси відсутність здорового прагнення до життя, часті самогубства, мстивість, пихатість, хвастливість, схильність до алкоголізму, азартних ігор і чутливих насолод.

За підрахунками Ч.Ломброзо, вроджених злочинців у суспільстві було всього близько 40%, решта були **злочинцями з набутими ознаками**. Серед них – злочинці за пристрастю, злочинці схиблені (алкоголіки, істерики та інші), та злочинці випадкові. На всі категорії злочинців величезний вплив мало суспільство, тобто, навіть природжений злочинець при найкращих умовах існування може ніколи злочину не вчинити. Натомість, людина, яка не має ознак вродженого злочинця під дією поганих соціальних умов здатна скоїти злочин.

На сьогоднішній день стосовно характеристики злочинця і його дій у **Кримінальному кодексі України** ми зустрічаємо тільки такі поняття: врахування особи винного (п.3 ч. 1 Ст. 65 ККУ), обставини, які пом'якшують (Ст.66 ККУ) або обтяжують (Ст.67 ККУ) покарання, умисне тяжке тілесне ушкодження (Ст.123 ККУ) або умисне вбивство (Ст.116 ККУ) у стані сильного душевного хвилювання (фізіологічного афекту).

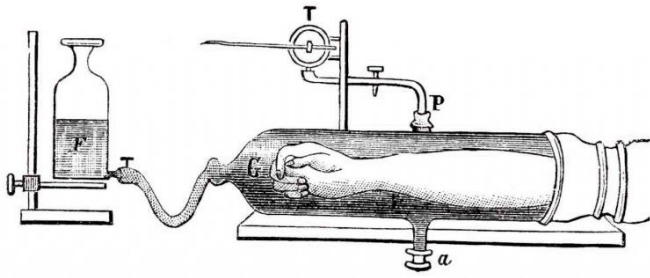

Крім того, вчений зазначав, що на особистість злочинця великий вплив мають **умови проживання** – клімат, пора року, рівень розвитку цивілізації, і зробив висновок, що **кожна цивілізація має свої**

злочини. Загалом усіх їх він поділяв на дві загальні групи: **злочинність атавістична і злочинність еволютивна**. Перша звертається до актів дикого насилля (вбивства, згвалтування та інші), і притаманна нижчим соціальним класам населення, друга є продуктом культури

суспільства і розвитку цивілізації (хитрощі, обман), і є характерною для вищих соціальних класів.

Чезаре Ломброзо **вперше у світі** почав вимірювати пульс та тиск крові у підозрюваних за допомогою прообразу сучасного **поліграфа (детектора брехні) – гідросфігмометра**. Пристрій фіксував зміни цих показників у допитуваного. Ломброзо опублікував результати,

одержані після застосування лабораторних приладів під час допитів.

В одному з описаних ним випадків обстеження підозрюваного у вбивстві пристрій зафіксував зміну його пульсу, коли він робив про себе прості математичні обчислення.

Коли йому пред'явили знімки поранених дітей, у тому числі і фотографію вбитої дівчинки, у вбивстві якої його обвинувачували, пристрій не виявив жодних змін у пульсі. Ломброзо зробив висновок про те, що підозрюваний непричетний до вбивства, а результати подальшого розслідування довели правоту криміналіста.

Описаний випадок був першим зафіксованим прикладом застосування «детектора брехні», що завершився виправдувальним вироком.

Ломброзо негативно ставився до існуючої в країні карної системи і тюремного ув'язнення. І був переконаний, що **тюрма лише розбещує**, дає можливість злочинцям контактувати одне з одним, після чого вони ще більш готові для скоєння злочинів і створення злочинних угруповань.

Була у Ч.Ломброзо **власна теорія ідеальної карної системи**. Він вважав, що злочинність треба розглядати як соціальне зло, а покарання – як засіб соціального захисту, тому потрібно знищити суди присяжних, скоротити можливості оскарження вироку і помилування, і якщо людина потрапила на лаву підсудних, то апріорі є винною, тому сам процес має бути орієнтований не на захист підсудного, а на його обвинувачення. Адже природжений злочинець вже є суспільно

небезпечним – тому його потрібно одразу ізолювати від суспільства, а не чекати, поки він скоїть важкий злочин.

У 80-90 роках XIX століття теорії Ч.Ломброзо були дуже поширеними в Європі. З одного боку, вони спричинили чисельні наукові дослідження антропологопозитивної школи кримінального права, а з другого піддавались різкій критиці. Так, теорія природженого злочинця загалом не була прийнята світовим науковим співтовариством – проти неї висловилися усі конгреси кримінальної антропології 80-х і 90-х років XIX століття, які спеціально займались дослідженням вчення про природного злочинця.

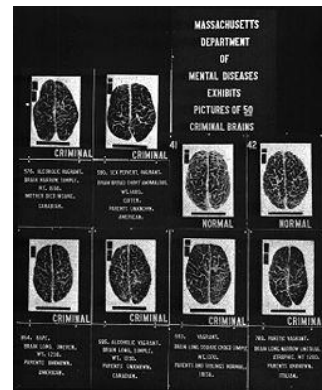
На конференції в Брюсселі (1892 р.) “відбувалось не що інше, як урочисте поховання Ломброзівської злочинної людини з усіма її атрибутами.”

Сьогодні результати наукової спадщини Ч.Ломброзо втілені в

положеннях клінічної кримінології, в створенні детектора брехні, в теорії злочинного потенціалу, пов’язаної із особливостями фізичної конституції людини в концепції розумової

відсталості, яка базувалася на спадковості психічних хвороб злочинця.

Пошуки гена злочинності не увінчались успіхом, але існуючі знання про механізм спадковості вже відкривають перед вченими майбутнього можливості ранньої діагностики маніяків, здатних на особливо важкі злочини, або просто осіб, здатних на суспільно небезпечні діяння.

Основна проблема Чезаре Ломброзо полягала в тому, що він зробив свою теорію різко окресленою. Прагнучи до створення ідеального суспільства і ідеальної системи покарання, він посягнув на природні основи суспільства, поділяючи людей на якісних і неякісних. Можна було класифікувати злочинців за антропологічними ознаками, але це не означало, що людина з такими ж характеристиками обов’язково буде злочинцем. Це і було саме слабке місце даної теорії вченого.

Загалом наукові заслуги Чезаре Ломброзо для сучасності полягають в тому, що розробляючи свої гіпотези, нерідко помилкові, він вперше **змусив науковий світ звернути увагу на особу злочинця**, зробити його об'єктом наукових досліджень і визнати, що злочин без вивчення особи злочинця є лише бездоказовий факт, на якому не можна побудувати судовий процес і винести обвинувальний вирок суду.

Пам'ятник Чезаре Ломброзо у місті Верона, Італія.

Музей Чезаре Ломброзо, також відомий як **Музей кримінальної антропології**, знаходиться в Турині (Італія), і є колекцією анатомічних препаратів, черепів, малюнків та інших предметів, зібраних для вивчення та обґрунтування теорії Ломброзо про вродженого злочинця. Музей був заснований самим Ломброзо в

1892 році і продовжує досліджувати теми девіації та злочинності, використовуючи колекції, а також особисті речі Ломброзо, навіть такі як його законсервована голова.

Література:

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т.-Т.20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія.-Харків: Право.-2018.- С.447-448.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т.-Т.3: К-М.-Київ: Українська енциклопедія.-2001.- С.521-522.
3. Пилипчук О. О. Внесок Чезаре Ломброзо у розвиток кримінології / О. О. Пилипчук // Історія науки і техніки. – 2017. – Вип. 10. – С. 194-204.